

ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 373.2.091.4

DOI 10.32782/2412-9208-2024-3-264-273

SOCIAL DEVELOPMENT OF A PRESCHOOL CHILD THROUGH THE PRISM OF MARIA MONTESSORI'S PEDAGOGICAL IDEAS

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ МАРІЇ МОНТЕССОРІ

Alina BAIENKO,
Postgraduate Student
at the Department of Pedagogy
and Methodology
of Teaching History
and Social Sciences,
T.H. Shevchenko National University
"Chernihiv Collegium"
53, Hetman Polubotka Str., Chernihiv,
14000, Ukraine

Аліна БАЄНКО,
аспірант кафедри педагогіки
та методики
викладання історії й суспільних
дисциплін,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
вул. Гетьмана Полуботка, 53,
м. Чернігів, 14000, Україна

alina.mi1527@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2266-9904>

ABSTRACT

The article examines and analyzes the features of social development in preschool children through the lens of the pedagogical ideas of the outstanding Italian educator Maria Montessori. The fundamental principles of the Montessori method include freedom, independence, child responsibility, love, and respect for others and the world. This foundation allows children to develop their natural inner potential and social skills.

During the research, we identified the main components of social development in a Montessori environment, including the creation of a specially organized space where children can freely choose their activities, make decisions, and carry out tasks independently or in groups, as well as establishing classroom rules that align with moral norms and societal standards.

Freedom in Maria Montessori's method serves as a unique key to forming healthy personalities in children. We explained the essence of each type of freedom within the Montessori environment and provided examples of their practical application and influence on the social development of preschoolers.

Attention was drawn to the role of the adult in the process of the child's social development: the educator acts as a facilitator, providing support, guidance, and assistance, but does not interfere with the child's natural development process.

One of the most distinctive features of social development in preschoolers based on Maria Montessori's pedagogical ideas is that this process occurs in mixed-age, diverse

groups of children. As a result, this allows children to gain rich experiences interacting with various personalities differing in age, gender, and intellectual development levels.

To enhance the effectiveness of social development in preschoolers, we believe it is appropriate to apply the pedagogical ideas of Maria Montessori, which have been thoroughly researched in this article. Their application helps children acquire the necessary personal and social qualities that will influence their successful realization as individuals in the future.

Key words: social development, society, freedom, preschooler, Maria Montessori.

Вступ. Формування й розвиток особистості людини відбувається з урахуванням певних умов та чинників навколишнього середовища. Дитина в цьому процесі стає як суб'єкт формування власної особистості, тобто становлення себе як соціальної істоти в результаті взаємовпливу навколишнього середовища та системи виховання. Активний соціальний розвиток дитини відбувається в дошкільному віці, коли вона починає відвідувати заклад дошкільної освіти. У середовищі дитина соціалізується. Вона набуває досвіду, засвоює культурні норми, установки та цінності суспільства, а також активно бере участь у соціальних зв'язках, що й сприяє її соціальному розвитку.

Суспільство XXI століття стрімко розвивається й вимагає від особистості вміння адаптуватися до умов, що змінюються, вміти самостійно діяти, приймати рішення, брати на себе відповідальність, а також дотримуватися принципів взаємоповаги, толерантності та емпатійності. На наш погляд, однією з прогресивних педагогічних систем, що допоможе сформувати особистість з такою сукупністю якостей, є система виховання та навчання Марії Монтесорі.

Питання соціального розвитку дітей дошкільного віку змістовно вивчали Н. Ісмаїлова, Л. Тарабасова. Найбільший пласт інформації у контексті дослідження проблеми соціального розвитку дитини можна почерпнути з праць Марії Монтесорі, які є безпосереднім першоджерелом. Е. Стендінг, Р. Крамер зробили значний внесок у дослідження методу Монтесорі в цілому і питання соціалізації дитини зокрема.

Вивченням проблеми соціального розвитку дитини дошкільного віку безпосередньо крізь призму ідей Марії Монтесорі займалися такі дослідники, як Т. Поніманська, О. Авраменко, Н. Григор'єва, Г. Міленіна.

Мета статті. Метою статті є висвітлення ключових засад та особливостей соціального розвитку дитини дошкільного віку на базі використання педагогічних ідей Марії Монтесорі й наведення практичних прикладів їх використання.

Методи й методики дослідження. У процесі дослідження було застосовано методи: аналіз й синтез педагогічної спадщини Марії Монтесорі; абстрагування з метою визначення ключових принципів соціального розвитку дитини; спостереження за дітьми під час викорис-

тання вищезгаданих педагогічних ідей у процесі їх соціального розвитку в закладі дошкільної освіти; узагальнення й систематизація результатів аналізу та синтезу, спостереження; формулювання висновків.

Результати та дискусії. Марія Монтессорі – видатна італійська педагогиня і лікарка, створила новаторську освітню систему, що змінила уявлення про розвиток дитини. Її підхід базується на ідеї, що кожна дитина має внутрішній потенціал і здатність до саморозвитку, а завдання дорослих – створити сприятливе середовище для цього процесу.

Соціальний розвиток – це розвиток психіки та соціальних здібностей, які необхідні для соціальних зв'язків з іншими людьми. Соціальний розвиток – це здатність дитини спілкуватися, співпрацювати, працювати разом з дітьми і дорослими, а також оволодіння соціальними нормами [4].

Соціальний розвиток, за методом Монтессорі, відбувається не через примус чи авторитарне навчання, а завдяки природній взаємодії дитини з навколишнім середовищем. Марія Монтессорі вважала самостійність дитини однією з основ її соціального розвитку, оскільки самостійна дитина здатна приймати рішення, нести відповідальність за вчинене, розуміючи причинно-наслідкові зв'язки, навчатися через власний досвід, що сприяє активній інтеграції дитини в суспільство. З раннього віку діти прагнуть самостійності, позаяк це є її природною внутрішньою потребою. Головне завдання дорослого – надати можливість та створити всі умови для розвитку самостійності дитини, що в результаті зробить її повноправним членом суспільства. Забезпечити такі умови можливо в монтессорі-класах за допомогою підготовленого середовища.

Монтессорі-клас – це спеціально підготовлене середовище, що відповідає потребам дітей певної вікової категорії. Підготовлений дорослий, різновікова група, порядок, реалістичність матеріалів, естетика і простота є важливими складовими підготовленого середовища [8; 2]. У середовищі є матеріали (роботи), які необхідні дитини для діяльності, що відповідають її сенситивному періоду розвитку, потребам, інтересам. Вони допомагають показати внутрішній потенціал дитини.

Як і суспільстві, так і в монтессорі-класі, існують правила для нормального функціонування колективу. Всі матеріали, наприклад, в групі є лише в одному екземплярі. Так дитина вчиться чекати, поки цей матеріал перебуває в користуванні іншого. Відтак, формуються дуже важливі соціальні якості дитини – повага до інших та повага їх праці. Якщо бажаний матеріал уже в роботі, то дитина може обрати для себе щось інше. У своїй праці Марія Монтессорі зазначала: *«На підставі їхнього досвіду в дітях розвивається ще одна чеснота: терпіння, що є формою відмови від слідування імпульсам за допомогою стримування власних поривів... Ми не можемо навчити трирічних дітей цього виду моралі, але їх цього може навчити досвід»* [10]. Обравши матеріал, що

зацікавив, дитина максимально сконцентрована на процесі своєї діяльності й щаслива, що в неї є той матеріал, що вона обрала сама й у неї немає часу дивитися на те, що є в інших дітей. Марія Монтессорі писала: *«Першорядною для розвитку дитини є концентрація. Вона закладає всю основу для характеру та соціальної поведінки. Вона має зрозуміти як концентруватися, і для цього їй потрібні матеріали, на яких вона може сконцентруватися. Це показує важливість навколишнього середовища, оскільки жоден вплив на дитину ззовні не може змусити її сконцентруватися. Тільки вона може організувати її психічне життя. Жоден із нас не може зробити це замість неї»* [10]. На наш погляд, під час сконцентрованої роботи дитини з матеріалом, у неї також формується розуміння важливості часу, як однієї з цінностей сучасного суспільства. Час потрібно використовувати раціонально, з користю, задовольняючи власні прагнення та потреби.

Ще одним із правил діяльності в підготовленому середовищі є те, що дитина не повинна тримати біля себе матеріал, якщо він їй не потрібен, адже, можливо, його хоче обрати хтось ще. Так, у дітей формується ще одна важлива соціальна якість – повага до права вибору іншої людини.

Організація підготовленого середовища, де діти, які навчаються закладах за методом Марії Монтессорі, відбувається в окремому приміщенні, де все облаштоване під потреби дитини. Усі меблі виготовлені з урахуванням вікових та анатомічних особливостей дітей дошкільного віку: від стільців та столів до кухонної гарнітури. Все це впливає на якісний розвиток самостійної та незалежної дитини. Діти допомагають підтримувати порядок та чистоту в кімнаті.

Соціально необхідним в умовах бурхливого розвитку суспільства є формування в дитини любові та поваги не тільки до людей навколо, але й до навколишнього середовища. В монтессорі-класах завжди є кімнатні рослини, за якими діти доглядають, відтак, формується почуття відповідальності за справу, яку вони роблять. Цінними є заклади, що мають змогу утримувати домашніх улюбленців на своїй території. Піклування, догляд та спостереження за життєдіяльністю тварин розширює не лише кругозір вихованців у галузі зоології чи біології, але й прищеплює в них з дитинства любов до всього живого [фото 1].

Свобода у вихованні особистості – це фундамент методу Марії Монтессорі. Свобода особистості – це основа всього іншого. Часто і педагоги і батьки паплюжать поняття «свободи» й розуміють його як уседозволеність для дитини, відсутність правил та дисципліни. Якщо розглядати це питання крізь призму соціального розвитку в системі Монтессорі, то варто зазначити, що вищесказане твердження є помилковим. Свобода є запорукою процесу повноцінного розвитку особистості, коли індивід здатний діяти без додаткової допомоги з боку інших й усвідомлювати

Фото 1. Турбота про навколишнє середовище [з власного архіву]

себе як окрему незалежну одиницю [2]. Свободу вважаємо ядром організованого суспільства, адже окрема особистість не може розвиватися без індивідуальної свободи [6, с.129].

Розрізняють такі види свободи:

- свобода вибору матеріалу;
- свобода вибору часу й тривалості роботи з ним;
- свобода для повторення;
- свобода обирати чи працювати індивідуально чи в групі;
- свобода спостерігати за роботою інших.

Користування дитиною всіма свободами регулюється правилом: «Твоя свобода закінчується там, де порушується свобода іншого». В дитині формується розуміння власних особистісних кордонів та кордонів людей навколо, а також поваги до інших.

Прагнення людини до свободи є її непереборною потребою, сутність якої полягає в наданні людині можливості діяти самостійно, спокоею та гармонії внутрішнього світу із зовнішнім. Марія Монтессорі називала це «першим рівнем освіти», що є прерогативою початкової школи. Позаяк саме там дитина може використовувати матеріали, які сприяють її вільно організованій діяльності [6, с. 131]. Другий рівень освіти, вважала М.Монтессорі, має вести до суспільства, до соціальної організації дорослої людини [6, с. 131].

Свобода – основа першого рівня освіти дитини. Її головне завдання полягає в навчанні дитини діяти самостійно. А яка ж роль дорослого в

цей час? Завданням дорослого є необхідність стати для дитини джерелом та мотиватором допомоги, а не перешкодою. На основі власних спостережень, ми дійшли висновку, що дорослі часто намагаються втрутитись у діяльність дитини, так, ніби, вони хочуть допомогти, але насправді, в цей момент вони порушують початковий етап підготовки дитини до соціального життя. Дітей повсякчас дратує таке втручання й вони самостійно мають змогу з усім розібратися, варто лише надати їм таку можливість. Це все соціальний досвід, де дитина проявляє себе, застосовує прийнятну, чи навпаки, поведінку в певних ситуаціях, сценарій яких не зможе придумати та спланувати ніхто. Через щоденний досвід дитина отримує свій соціальний досвід.

Широкий соціальний досвід у монтессорі-класі дитина дошкільного віку має змогу отримати за допомогою структури дитячого колективу. У закладах дошкільної освіти, що працюють за методом М. Монтессорі різновікові групи. Діти віком від 1,5–3 роки об'єднані в клас тоддлерів, а діти віком 3–6 років разом працюють у дошкільному класі. Монтессорі писала: *«Коли деякі з наших учителів хотіли використовувати принцип "один клас – один вік", самі діти показали, які величезні труднощі виходять із такого підходу. Вдома відбувається те саме. Мати, у якої шестеро дітей, легко з ними справляється. Але коли в неї є близнюки, або якщо в групі з'являються діти того ж самого віку, то все стає складнішим, тому що дуже важко впоратися з дітьми, якщо вони всі хочуть одного й того самого в один і той самий час»* [10]. Дійсно, значно вищий рівень розвитку дитини може бути досягнутий внаслідок участі в соціальному житті різнохарактерного дитячого колективу.

Різновікові групи дітей є для них неабияким джерелом отримання багатого досвіду спілкування та взаємодії один із одним. У монтессорі-середовищі старші завжди допомагають молодшим, якщо ті цього потребують. Лише після прохання дитини про допомогу ми можемо їй допомогти, адже спочатку вона намагається виконати певну дію самостійно. Тоддлери спостерігають за роботою дошкільників, можуть попросити їх пояснити принципи роботи з тим чи іншим матеріалом тощо. Діти віком 3–6 років із задоволенням усе пояснюють і розповідають і це є дуже цінно, адже саме в той момент формується тісний соціальний зв'язок між двома особистостями.

Марія Монтессорі захоплювалась процесом роз'яснення інформації старших молодшим, оскільки вона вважала, що розум п'ятирічної, наприклад, дитини є набагато ближчим до розуму трьохрічної, ніж розум дорослого. В спілкуванні дітей існує така гармонія, яку рідко можна побачити між дорослим та дитиною [10]. Окрім словесної допомоги старші діти залюбки фізично беруть участь у формуванні навичок свої молодших друзів [фото 2]. Дошкільники для тоддлерів стають

авторитетами в дитячому колективі, між ними існує взаємообмін соціальним досвідом.

*Фото 2. Дошкільник допомагає взуватися тоддлеру
[з власного архіву]*

Клас кожної вікової групи дітей не ізольований, отже, дитина в будь-який момент має можливість прийти й подивитися на процес роботи старшого або молодшого колеги. Діти молодшого віку можуть поцікавитися, чим займається старший і якщо вона не отримає бажаної відповіді – просто піде назад до себе в клас, без образ чи смутку, де є щось більш цікавіше для неї. Так дитина реалізує свою свободу спостерігати за роботою інших, поважаючи їхні особистісні кордони.

Уміння домовлятися, поважати та враховувати почуття інших під час комунікації є невід'ємною частиною соціального розвитку особистості. У закладах дошкільної освіти, що працюють на базі методу М. Монтесорі, в дітей, як це зазвичай буває, виникають і конфліктні ситуації. Проте, педагоги вчать вирішувати їх дипломатичним шляхом, за допомогою слова, а не фізичного втручання. У монтесорі-середовищі в дітей виховують повагу до почуттів дитини та її внутрішнього стану. Якщо її хтось образив, випадково зачепив, то дитина проговорює свої почуття в цей момент: «Мені так неприємно!». Тут важливо звертати увагу на емоційний стан дитини. І, наприклад, заспокоюючи її, дорослому необхідно дати зрозуміти дитині, що ми розуміємо, що вона відчуває й обговорити цю ситуацію. На основні спостережень Марія Монтесорі зазначала, що у дітей у її класі формується інстинкт допомагати слабким, підбадьорю-

вати їх, оскільки це, дійсно, відбувається на благо соціального прогресу. Це був великий крок уперед, коли суспільство стало допомагати слабким і бідним, а не утискати їх [10].

Навчання й виховання дівчат і хлопців, відповідно до ідей Монтесорі, має відбуватися спільно, в одному класі. Вони всі рівні між собою й можуть здійснювати різні види діяльності без урахування приналежності до статі.

Висновки. Таким чином, метод Марії Монтесорі надає унікальні можливості та умови для соціального розвитку особистості дитини, формуючи в неї самостійність, основи відповідальності, поваги до інших. Підготовлене середовище, що реалізує свободи, закладені педагогічними ідеями Монтесорі, сприяє тому, що діти вчаться взаємодіяти з однолітками та дітьми інших вікових груп, вирішувати конфлікти і співпрацювати. Завдяки методу Марії Монтесорі дошкільники розвивають внутрішню дисципліну та впевненість у собі, що стає основою для побудови гармонійних стосунків у колективі та за його межами. Ця система забезпечує розвиток важливих соціальних навичок, таких як вміння слухати, висловлювати думки, почуття, ділитися ресурсами та підтримувати інших.

Педагогічні ідеї Марії Монтесорі є ефективним інструментом для формування особистісних та соціальних якостей дитини, які залишаються з нею на все життя й допоможуть їй реалізувати себе в майбутньому, як успішну особистість.

Література

1. Авраменко О. Проблема соціалізації особистості в педагогічній системі Марії Монтесорі. URL: https://www.academia.edu/116668834/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%90_%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%87_%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86_%D0%92_%D0%9F%D0%95%D0%94%D0%90%D0%93%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%86%D0%99_%D0%A1%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%9C%D0%86_%D0%9C%D0%90%D0%A0%D0%86%D0%87_%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%A2%D0%95%D0%A1%D0%A1%D0%9E%D0%A0%D0%86
2. Григор'єва Н. Використання педагогічної технології М. Монтесорі в процесі соціалізації дітей дошкільного віку URL: https://www.researchgate.net/publication/358089725_VIKORISTANNA_PEDAGOGICNOI_TEHNOLOGII_M_MONTESSORI_V_PROCESI_SOCIALIZACII_DITEJ_DOSKILNOGO_VIKU
3. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтесорі: теорія і технологія: навч. посіб. Київ: Слово, 2009. 303 с.
4. Ісмаїлова Н. Способи формування соціально-емоційного розвитку у дітей дошкільного віку. *Грані*. 2023. №3. С. 176–181. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1904/1869>
5. Міленіна Г. Виховання для життя: соціалізація особистості в педагогіці С. Русової і М. Монтесорі. *Вісник Житомирського державного університету*. 2010. №52. С. 170–173.

6. Монтессорі М. Освіта і мир. К: 7БЦ, 2023. С. 109–143.
7. Тарабасова Л. Соціальний розвиток дошкільника: фактори впливу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. №70. Т.4. С. 29–33.
8. Український глосарій монтессорі-термінів URL: https://montessoriuua.com/download/Glossary_Montessori_UA.pdf
9. Kramer R. Maria Montessori: a biography URL: <https://archive.org/details/mariamontessorib00kram>
10. Montessori Maria. The Absorbent Mind URL: <https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/18-%20Maria%20Montessori%20-%20The%20Absorbent%20Mind.pdf>
11. Standing E. M. Maria Montessori: Her Life and Work. London: Hollis and Carter, 1957. 354 p.

References

1. Avramenko, O. Problema sotsializatsii osobystosti v pedahohichnii systema Marii Montessori [The problem of socialization of the individual in the pedagogical system of Maria Montessori]. Retrieved from: https://www.academia.edu/116668834/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%90_%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%87_%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86_%D0%92_%D0%9F%D0%95%D0%94%D0%90%D0%93%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%86%D0%99_%D0%A1%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%9C%D0%86_%D0%9C%D0%90%D0%A0%D0%86%D0%87_%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%A2%D0%95%D0%A1%D0%A1%D0%9E%D0%A0%D0%86 [in Ukrainian].
2. Hryhorieva, N. Vykorystannia pedahohichnoi tekhnologii M. Montessori v protsesi sotsializatsii ditei doshkilnogo viku [Using of M. Montessori's pedagogical technology in the process of socialization of preschool children]. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/358089725_VIKORISTANNA_PEDAGOGICNOI_TEHNOLOGII_M_MONTESSORI_V_PROCESI_SOCIALIZACII_DITEJ_DOSKILNOGO_VIKU [in Ukrainian].
3. Dychkivska, I. M., Ponimanska, T. I. (2009). M. Montessori: teoriia i tekhnolohiia [M. Montessori: theory and technology] navch. posib. – tutorial, Kyiv: Slovo, 303 s. [in Ukrainian].
4. Ismailova, N. (2023). Sposoby formuvannia sotsialno-emotsiinoho rozvytku u ditei doshkilnogo viku [Ways to form social and emotional development in preschool children]. *Hrani – Faces*, №3. S. 176–181. Retrieved from: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1904/1869> [in Ukrainian].
5. Milenina, H. (2010). Vykhovannia dlia zhyttia: sotsializatsiia osobystosti v pedahohitsi S. Rusovoi i M. Montessori [Education for life: socialization of personality in the pedagogy of S. Rusova and M. Montessori]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu – Bulletin of Zhytomyr State University*. Vypusk 52. S. 170–173 [in Ukrainian].
6. Montessori, M. (2023). Osvita i myr [Education and peace]. K: 7BTs, S. 109–143 [in Ukrainian].
7. Tarabasova, L. (2020). Sotsialnyi rozvytok doshkilnyka: faktory vplyvu. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Social development of a preschooler: factors of influence]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and general education schools*. №70. Т.4. С. 29–33 [in Ukrainian].

8. Ukrainskyi hlosarii montessori-terminiv [Ukrainian glossary of Montessori terms]. Retrieved from: https://montessoriuia.com/download/Glossary_Montessori_UA.pdf [in Ukrainian].

9. R. Kramer Maria Montessori: a biography Retrieved from: <https://archive.org/details/mariamontessorib00kram> [in English].

10. Maria Montessori. The Absorbent Mind Retrieved from: <https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/18-%20Maria%20Montessori%20-%20The%20Absorbent%20Mind.pdf> [in English].

11. Standing, E. M. (1957). Maria Montessori: Her Life and Work. London: Hollis and Carter, 354 p. [in English].

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено та проаналізовано особливості соціального розвитку дитини дошкільного віку крізь призму педагогічних ідей видатної італійської педагогині Марії Монтессорі. Фундаментальними засадами методу Монтессорі є принципи свободи, самостійності, відповідальності дитини, любові та поваги до навколишніх людей та світу. Така база дає можливість дитині розвивати свій природній, внутрішній потенціал та соціальні навички.

Під час дослідження ми з'ясували основні компоненти соціального розвитку дітей у монтессорі-середовищі, серед яких є: створення спеціально організованого простору, де дитина вільно обирає вид діяльності, отримує можливість приймати рішення та виконувати завдання самостійно або в групі, встановлення правил класу, які відповідають моральним нормам та нормам суспільства.

Свобода в методі Марії Монтессорі є своєрідним ключем до формування здорової особистості дитини. Ми пояснили сутність кожного виду свободи в монтессорі-середовищі та навели приклади їх практичного застосування й впливу на соціальний розвиток дошкільника.

Було звернено увагу на роль дорослого в процесі соціального розвитку дитини: педагог виступає як фасилітатор, який надає підтримку, направляє та допомагає, але не втручається в природний процес розвитку дитини.

Однією з найхарактерніших особливостей соціального розвитку дошкільника на основі педагогічних ідей Марії Монтессорі є те, що цей процес відбувається в різновікових, різнохарактерних групах дітей. Відтак, це дає змогу дитині отримати багатий досвід спілкування з різними особистостями: за віком, за статтю, за рівнем розумового розвитку.

Задля підвищення ефективності соціального розвитку дошкільника, ми вважаємо, доцільно використовувати педагогічні ідеї Марії Монтессорі, які було ґрунтовно досліджено в статті. Оскільки їх застосування допомагає дитині оволодіти необхідними особистісними та соціальними якостями, що в майбутньому впливатиме на успішну реалізацію її як особистості.

Ключові слова: соціальний розвиток, суспільство, свобода, дошкільник, Марія Монтессорі.